

duline in drugih. Med vsemi je bil zmeraj formalno najbolj zanimiv Andrej Voznesenski, pesnik, ki ga je ob prvih pesniških korakih spremljal še Boris Pasternak in ki si je zvečine mimo tradicij ruske sovjetske poezije v pičlih petih letih od objave prvih pesmi zgradil zanimiv, poetsko in filozofsko nov svet, v formalnem pogledu grajen često na zahtevnih in neenostavnih jezikovnih in zvočnih asociacijah, svet, ki je tudi po vsebini nekonvencionalen obračun s časom in njegovimi problemi. Zadnji in največji dosedanji uspeh poezije Voznesenskega je zbirka *Trioglata hruška* iz lanskega leta, drzen poetični zapis o odkrivanju Amerike, ki jo je porodil obisk v Združenih državah, a je vanjo vložil pesnik mnogo več sovjetskega, lastnega, aktualnega, kot pa bi bili zgolj reportažni zapisi o obisku v kaki tuji deželi. Odkrivanje Amerike mu je pravzaprav služilo za odkrivanje »globin in duše« življenja in predmetov, kot pravi sam, skratka za tisto, k čemur teži že nekaj let od njegovega prvega resnično pesniškega nastopa s pesmijo *Goya* vsa njegova poezija. Iz te poslednje zbirke Voznesenskega so pesmi, ki jih prvič objavljamo v slovenskem prevodu.

Za konec tega informativnega zapisa samo še pripombo: ti trije avtorji so samo del sodobne sovjetske poezije, v kateri bi lahko našli še nemalo starejših in tudi mlajših enako ali tudi bolj kvalitetnih avtorjev.

Tone Pavček

MED KNJIGAMI

OB IZBRANEM DELU MATIJE MURKA

Matija Murko spada še v tisto vrsto slovenskih slavistov, ki v svoji ožji domovini niso našli dovolj možnosti za uveljavljanje in so morali v svet, če so hoteli zadostiti svojim znanstvenim ambicijam. Toda medtem ko so se poslednji iz te vrste po razpadu avstro-ogrske monarhije znašli na ljubljanski univerzi, je Murko ostal v tujini, vendar je kljub temu do konca vzdrževal tesne veze s slovenistiko. V svoj okvir primerjalnega slavističnega zanimanja je vneto vključeval tudi proučevanje jezikovnih, literarnozgodovinskih in etnografskih pojavov v domovini in pri ostalih južnoslovanskih narodih. O tem nam priča ne samo dejstvo, da je bil po koncu prve svetovne vojne imenovan za profesorja južnoslovanskih jezikov na Karlovi univerzi v Pragi, ampak vse njegovo publicistično delo z južnoslovanskega slavističnega področja, ki v veliki meri izvira še iz časov, ko je predaval slovansko filologijo na univerzah Dunaja, Gradca in Leipziga. Tako podoba Matije Murka nam daje tudi knjiga njegovega izbranega dela* v redakciji Antona Slodnjaka.

Prvo mesto v knjigi zavzema poglavje *Literarna in kulturna zgodovina*, kjer so objavljene samostojne razprave in odlomki iz nekaterih njegovih temeljnih znanstvenih del. V spisih pod tem naslovom Murko iz osnov svoje široke razgledanosti razpravlja o določenih poglavjih iz južnoslovanske in češke literarne zgodovine in pa o starocerkvenoslovanskem slovstvu. Iz vseh teh in še

* Matija Murko, *Izbrano delo*. Uredil, uvod in opombe napisal Anton Slodnjak. Prevajavci Božidar Borko, Majda Križaj, Vilko Novak, Marlena Pucher-Kanc, France Vogrin. Izdala Slovenska Matica, Ljubljana 1965.

drugih spisov diha Murkova nekoliko romantična zasanjanost v zgodovinsko poslanstvo slovenskih kultur, združena z veliko raziskovalno vneto, hkrati pa tudi trezno, stvarno gledanje na kulturne in nacionalne probleme južnih in zahodnih Slovanov. Ta dva momenta, namreč čustvena zaverovanost in pa težnja po stvarnem, evropskem presojanju stvari, povzročata določeno neskladje v Murkovem vrednotenju nekaterih kulturnozgodovinskih pojavov. Če na primer v spisu *Zaključna razmišljanja o starocerkvenoslovanskem slovstvu* na začetku z občudovanjem ugotavlja, kaj je ta zapisani jezik pomenil za kulturo in civilizacijo vseh Slovanov, pa ob koncu razprave v nasprotju s tako tezo, sledeč razvojnemu procesu južnoslovanskih narodov, razvija misel, da je starocerkvenoslovanski jezik pozneje začel škodovati kulturi pravoslavnih Slovanov, ker jih je trgjal od zahodnega sveta; ta jezik je po Murku »postal s časom iz blagoslova prekletstvo za pravoslavne Slovane, zakaj v teku stoletij je postajal vse bolj organ mirovanja in nazadovanja, sleherni napredek narodnih jezikov in resnične slovanske kulture na osnovah splošne evropske je bil dosežen samo z bojem proti njemu in z njegovim dokončnim umikom v Cerkev, z osvoboditvijo od Vzhoda ter s približevanjem Zahodu.« Navsezadnje pa je tako neskladno gledanje na pomen stare slovanske kulture razumljivo za znanstvenika, ki je bil tesneje povezan s tremi nacionalnostmi: s slovensko, iz katere je bil izšel, z nemško, pri kateri se je učil in se oplajal ob njenih kulturnih dosežkih, in pa s češko, ki ji je posvetil svoje zadnje moči in ki je Murku do neke mere pomenila sintezo vzhodnoevropske in zahodnoevropske civilizacije. Tudi z nekaterimi drugimi Murkovimi tezami se današnji raziskovavec slovenskih kultur ne more več strinjati, ne glede na to, da gre ponekod tudi za očitne pomote, kot je na priliko trditve v razpravi *Misli k Prešernovemu življenjepisu*, da se naš pesnik v baladi *Neiztrohnjeno srce* primerja s svetnikom (!), čigar srce ne more zgniti. Relativno gledano pa imajo vendarle vse te razprave še danes svoj pomen, saj nam odkrivajo marsikak slavistični problem z evropskega vidika, pričajo pa nam tudi o svetovnonazorski, politični in kulturni orientaciji velikega znanstvenika slovenskega rodu.

V knjigi so dragoceni in zanimivi prispevki s skupnim naslovom *Življenjepisi*. Tu avtor natančno, z mnogimi biografskimi in bibliografskimi podatki, vendar pa glede na vire kritično osvetljuje življenje in delo treh pomembnih slavistov iz prejšnjega stoletja: Miklošiča, Štreklja in Jagića. Vsi ti trije znanstveniki so bili Murku izredno blizu. Miklošič kot njegov rojak, učitelj in velik filolog, Štrekelj kot največji nabiravec slovenskega folklornega blaga in Jagič kot njegov nekoliko starejši sodobnik in v času Murkovih zrelih let velika avtoriteta, kar zadeva slovansko filologijo. S temi biografijami, pisanimi s širokih evropskih vidikov, je Murko med prvimi pokazal, kakšno pomembno mesto v razvoju slavistike prejšnjega stoletja so imeli južnoslovanski znanstveniki in med temi Slovenci niso bili na zadnjem mestu. Tem biografijam se pridružujeta literarnozgodovinski razpravi s skupnim naslovom *Literarni kritiki* (najbrž pravilno »Literarna kritika«). Tu Murko najprej razmišlja o pomenu 1. knjige *Vukova prepiska*, kjer je objavljena korespondenca tega velikega jezikovnega reformatorja, in o razmerju Vuk — Kopitar. Torej spet dva njegova vzornika. Drugi spis pa prinaša razmišljanje ob knjigi o Stanku Vrazu, ki sta jo za stoletnico Vrazovega rojstva skupaj izdali Matica Hrvatska in Matica Slovenska. Murko kar pravilno gleda na Vrazov prispevek k slovenski kulturi na eni in k hrvatski na drugi strani, zadosti poudarja Vrazovo slovenstvo in

njegovo naslonitev na domačo narodno pesem, še posebej pa podčrtava besede prireditelja dr. Branka Drechslerja: »On (Vraz) je specifički slovenski pjesnik, ma da je pjeval na hrvatskom jeziku.« Skratka, Murko gleda na Vraza ne kot na »uskoka«, pač pa kot na združevalca slovenske in hrvatske kulture. In prav tako kot je Murku pomenila zveza med Kopitarjem in Karadžićem klasičen primer jugoslovanske kulturne vzajemnosti, tako je v Vrazu videl to vzajemnost utelešeno v eni osebi, kar vse se sklada z Murkovo sicer ne povsem izdelano koncepcijo kulturnega in znanstvenega združevanja južnoslovanskih narodov.

Po koncu prve svetovne vojne, ko so se jugoslovanski narodi združili v eni državi, je Murko, kot kažejo njegovi spisi, mnogo razmišljal o medsebojnem razmerju teh narodov in njih jezikov. Že prej ga je posebej zanimalo vprašanje južnoslovanske in slovanske jezikovne integracije in zato tudi v pričujočem izboru nahajamo razprave o Kolarjevi vseslovanski ideji, o južnoslovanskem ilirizmu in o Stanku Vrazu. Z ustanovitvijo Jugoslavije, tako se je zdelo Murku, je postala nekdanja ideja ilirizma o jezikovnem združevanju Južnih Slovanov spet aktualna. Nemara zato Murko tu za čudo odstopa od svojega, večkrat izraženega prepričanja o pomenu nacionalne kulture in lastnega jezika za nacionalni obstanek in razvoj. Ko namreč v spisu *Slovenski jezik v Jugoslaviji* razpravlja o jezikovnih odnosih v novi državi, zagovarja potrebo po posebnem slovenskem jeziku z nič kaj prepričevalno ugotovitvijo, da Slovencem zato ne kaže opuščati svojega jezika, »... ker bi se s tem slabili zamejni Slovenci in bi se dajalo našim neprijateljem v roke najmočnejše orožje proti naši državi«. Da je Murko skeptično gledal na nadaljnji pomen in razvoj slovenskega knjižnega jezika, posebno kar zadeva jezik kot izrazilo znanstvene misli, dokazuje tudi njegovo obžalovanje ob dejstvu, da se je takoj po vojni ustanovila univerza v Ljubljani, namesto da bi se, kot je želel Murko, slovenski profesorji in docenti zbrali na zagrebškem vseučilišču in tam polagoma pripravljali ljubljansko. Sicer pa Murko odkrito priznava, da bi bil srečen, ko bi imeli v Jugoslaviji samo en knjižni jezik, in na koncu spisa celo predvideva, da bo v bodočih pokolenjih slovenščina kot knjižni jezik izginila. Vendar pa kot znanstvenik in rodoljub ne more mimo konstatacije, da je samo prirodni razvoj slovenskega jezika mogel roditi našo literarno klasiko 19. stoletja in da ni bilo primerno niti za preteklost in ne kaže niti v sedanjosti nasilno jemati Slovencem njihovega knjižnega jezika. Skratka, Murko se, kar zadeva različne nacionalnosti in različne knjižne jezike ter njih odnose v eni državi, ni dokopal do trdnega koncepta niti se ni dovolj zanesel na pomen prirodnega razvoja za prihodnost nekega, v tem primeru našega knjižnega jezika. Spet kaže, kot da so se v njem križala različna nasprotja: na eni strani njegovo slovensko poreklo in s tem v zvezi navezanost na domače folklorno bogastvo ter knjižnoliterarno tradicijo, na drugi strani pa njegova vseslovanska kulturna orientacija oziroma spontano navdušenje ob politični združitvi treh južnoslovanskih nacionalnosti, taka združitve pa je po Murku očitno že *a priori* morala imeti za posledico tudi jezikovno združevanje.

Posebno pozornost je Murko posvečal etnografiji južnoslovanskih narodov. Etnografski spisi, objavljeni v knjigi, dokazujejo piščevo izredno zanimanje za jugoslovansko folkloro, vendar pa to zanimanje ni le romantična zaverovanost v starino, pač pa resno prizadevanje znanstvenika, raziskati in spoznati etnične specifičnosti neke nacionalnosti, ki so Murku glavni dokaz nacionalne samobitnosti, in estetsko vrednost te prvinske kulture posredovati širšemu svetu.

Po vsej priliki ni Murko nikjer drugod tako trdno izpričal zavestne pripadnosti k jugoslovanskemu nacionalnemu občestvu kot prav v teh razpravah, saj je še proti koncu svojega življenja prav tako kot njegov stari vzornik Vuk Karadžić požrtvovalno proučeval slovensko, hrvatsko in srbsko folkloro na kraju samem. Njegovo znanstveno raziskovalno delo in življenjsko izkustvo ga je pripeljalo do prepričanja, da se vsaka nacionalna kultura razvija iz osnov folklorne umetnosti in zato mora ta prvinska kultura pomeniti našim narodom vrednost. Pri vsem tem pa naravnost preseneča Murkovo moderno gledanje na razvoj nacionalne kulture in civilizacije in s tem v zvezi na vlogo in pomen ljudske umetnosti. Tu njegove sodbe nikakor niso romantično konservativne in naslednje Murkove besede bi mogel napisati vsak sodobni etnograf: »Glavno pa je, da naša narodna pesem v dosedanji obliki izumira in mora izumreti. Narod, ki skoro ne pozna več analfabetov, zato pa ima razmeroma bogato razvito književnost in časnikarstvo ter v vsaki župniji in že tudi po vaseh prosvetna društva in tudi posebno pevska, ne potrebuje in ne more tudi dalje živeti od narodnega pesništva, ki se prenaša iz ust do ust. Lepo je, ako stare ženice še znajo na stotine pesmi, ali še lepše ter s kulturnega in z gospodarskega stališča je bolj pametno, ako jih čitajo stotisoči Slovencev ali pa pojejo tisoči po notah pod vodstvom več ali manje izkušenih dirigentov ali brez njih. Treba bo še preiskati, na koliko so se narodne pesmi pele med meščanstvom, posebej po trgih in malih mestih, ali večinoma so bile last našega kmečkega ljudstva, ki pa jih zaradi svojega kulturnega in gospodarskega napredka tudi opušča« (str. 225). Pri vsem tem pa se je Murko dobro zavedal, kako potrebna je organizirana skrb za sistematično preučevanje in za muzejsko oziroma knjižno konserviranje narodopisja. Ko na začetku svojih etnografskih razprav v spisu *Nauki za Slovence* kliče k takemu delu, spontano izraža ljubezen do domače etnografije in veliko skrb kulturnega delavca za nje ohranitev. Pomembne ideje tega spisa pa pravzaprav uresničuje šele sedanjost.

Na koncu knjige sta objavljena drobnejša literarnozgodovinska zapiska o Matiji Čopu in še o Stanku Vrazu, nadalje spis o češkoslovaško-jugoslovanskih kulturnih in političnih stikih v preteklosti in nazadnje nekateri Murkovi spomini in prigodni spisi. Knjiga kot celota vsekakor daje zaokroženo podobo Matije Murka, tega širokega, prizadevnega in za slovenske, zlasti za južnoslovanske kulture tako vnetega znanstvenika.

Jože Šiferer

SLAVKO JUG, VERZI

Poezija kot življenjski credo naj bi težila k temu, da kar najbolj kompleksno in v različnih odtenkih, ki se dajo izraziti le v poeziji, razkriva komunikacije ustvarjalne zavesti s konkretno resničnostjo. Te komunikacije so si tako različne, kakor so si različni posamezni subjekti pesniškega dejanja, v celoti pa jih lahko razdelimo na dve možnosti. Lahko gre za nesporazum ustvarjalne zavesti z resničnostjo, za tak ali drugačen upor zoper njo, ali pa za samozadovoljni konformizem. V prvem primeru so vsebinski pretresi in spoznanja vsekakor pomembnejši in usodnejši kot v drugem, zato tudi poezija, ki bazira na njih, kaže usodnejša znamenja te resničnosti in je torej kot medij odnosov med zavestjo in resničnostjo vsebinsko bogatejša in dragocenejša kot v drugem primeru, za katerega je značilna prilagodljivost ustvarjalne zavesti danosti.